

Dr hab. Andrzej Korybski,
prof. nadzw. Uniwersytetu
Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Recenzja
dorobku naukowego i aktywności naukowej
dr Anny Kalisz

Uwagi wstępne

Pismem nr BCK-I-L-6570 Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów zostałem powołany na recenzenta dorobku naukowego dr Anny Kalisz, stając się w ten sposób ustawowo zobowiązany do oceny dorobku naukowego Habilitantki, ze szczególnym uwzględnieniem oceny zgłoszonej przez dr A. Kalisz monografii naukowej pt. „Mediacja jako forma dialogu w stosowaniu prawa”, Warszawa 2016 - jako osiągnięcie naukowe uzyskane po otrzymaniu stopnia naukowego doktora, stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej „Prawo”. Zgodnie z art. 16 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r., poz. 882) do postępowania habilitacyjnego może być dopuszczona osoba ze stopniem naukowym doktora, która posiada osiągnięcie naukowe uzyskane po otrzymaniu stopnia naukowego doktora; w szczególności osiągnięciem takim może być dzieło opublikowane w całości. Podstawowym pytaniem, na jakie musi odpowiedzieć recenzent, jest więc pytanie o to, czy zgłoszona przez dr A. Kalisz monografia naukowa spełnia przesłanki dzieła, o jakim mowa w przepisie wskazanej wyżej ustawy.

Dr A. Kalisz ubiega się o stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych w dyscyplinie „Prawo”. Ukończyła studia prawnicze na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w 2001 roku. W tym też roku podjęła pracę na Wydziale Prawa i Administracji UMCS, w Katedrze Teorii i Filozofii Prawa jako asystent. W 2006 r. obroniła na macierzystym Wydziale rozprawę doktorską pt. „Wykładnia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w procesie stosowania prawa wspólnotowego” i uzyskała stanowisko adiunkta. W 2009 roku rozwiązała stosunek pracy z UMCS i rozpoczęła pracę w Wyższej Szkole *Humanitas* w Sosnowcu na stanowisku adiunkta w Instytucie Administracji i Prawa. Pracę ~~ta~~ kontynuuje do chwili obecnej.

W całym dotychczasowym okresie swojej pracy naukowo-dydaktycznej Habilitantka opublikowała 82 pozycje, zaś dalsze 4 pozycje złożyła do druku. Wśród tych pozycji znajduje się 8 monografii naukowych (w większości współautorskich) oraz 46 artykułów, studiów i rozdziałach w pracach zbiorowych. Zdecydowana większość tych pozycji, bo aż 70, została opublikowana już po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych (tj. po 2006 r.). Uprzedzając dalej sformułowaną ocenę tego dorobku należy już w tym miejscu stwierdzić, że jest to znaczny dorobek naukowy, świadczący o dużej aktywności naukowej Habilitantki.

Dokumentacja wniosku

W dokumentacji wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego znalazły się:

- 1/ samodzielna książka zgłoszona jako osiągnięcie naukowe pt. „Mediacja jako forma dialogu w stosowaniu prawa”, wyd. Difin, Warszawa 2016 r.;
- 2/ autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych (w języku polskim);
- 3/ wykaz opublikowanych prac naukowych;
- 4/ informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy z organizacjami i towarzystwami naukowymi w kraju i za granicą oraz działalności popularyzującej naukę;
- 5/ wykaz udziału w konferencjach naukowych;
- 6/ zbiór kserokopii najważniejszych osiągnięć naukowych Habilitantki, obejmujący: 10 publikacji w czasopismach naukowych nieposiadających współczynnika wpływu IF; 5 publikacji książkowych (samodzielnych, we współautorstwie bądź wydanych pod redakcją Habilitantki oraz zawierających rozdziały autorstwa Habilitantki); 5 rozdziałów w pracach zbiorowych opublikowanych w języku angielskim bądź rosyjskim; 17 fragmentów prac zbiorowych o charakterze leksykonu bądź podręcznika akademickiego; 5 innych publikacji (recenzji, sprawozdań etc.) – łącznie 42 kserokopie.

Dostarczona przez dr A. Kalisz dokumentacja spełnia wymogi ustawowe dotyczące udokumentowania osiągnięć naukowych dla potrzeb postępowania habilitacyjnego. Umożliwia także recenzentowi udzielenie odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania:

Czy monografia przedłożona jako osiągnięcie naukowe stanowi znaczny wkład Habilitantki w rozwój dyscypliny „Prawo” w zakresie teorii i filozofii prawa?

Czy cały dotychczasowy dorobek naukowy dr A. Kalisz, w tym dorobek po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych, oraz jej działalność naukowo-dydaktyczna i organizacyjna pozwalają na stwierdzenie, że są to istotne osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne?

Ocena monografii pt. „Mediacja jako forma dialogu w stosowaniu prawa”, wyd. Difin 2016, 239 stron

Obszar badawczy objęty monografią składa się z szeregu zagadnień poruszanych wcześniej przez Habilitantkę w szeregu prac opublikowanych już po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych. Z tego punktu widzenia uzasadnione jest więc stwierdzenie, że monografia jest *sui generis* podsumowaniem jednego z kluczowych wątków badawczych w dotychczasowym rozwoju naukowym dr A. Kalisz. Zarówno kluczowe tezy, jak też sposób ujęcia zagadnień w monografii w dużym stopniu opierają się metodologicznie oraz teoretycznie (w tym pojęciowo) na ustaleniach zawartych we wcześniejszych publikacjach. Klamrą spinającą przyjętą perspektywę badawczą oraz poruszone zagadnienia jest sądowe stosowanie prawa, zaś kluczową kategorią pojęciową, wokół której ogniskują się pozostałe pojęcia – pojęcie dialogu (a także – proponowane w monografii nowe pojęcie dialogu jako komunikacyjnej formy stosowania prawa przy wykorzystaniu konstrukcji mediacji).

Ze stwierdzenia o poszerzaniu obszaru zastosowania konstrukcji mediacji w porządku prawnym Habilitantka wywodzi tezę o zachodzącym procesie „umacniania dialogiczności w prawie”. Tezy te stają się z kolei punktem wyjścia do kolejnych tez, dotyczących pożądanych cech organizacji procesów stanowienia i stosowania prawa we współczesnych porządkach prawnych opartych na zasadach praw człowieka, demokracji parlamentarnej oraz rządów prawa. Cechy te są w monografii rozważane przede wszystkim w odniesieniu do stosowania prawa, rozumianego jako „proces decyzyjny powodujący określone dla adresata skutki prawne”. Skutki te Autorka rozważa zawężająco, obejmując analizą „jedynie stosowanie prawa będące reakcją na określony spór prawny wynikający z sytuacji konfliktowej” (s. 123 monografii). Tym samym poza zakresem rozważań pozostawia administracyjny typ stosowania prawa, co można uznać za istotne zubożenie siły wniosków i hipotez wynikających z tezy o „dialogiczności w prawie”. Należy w tym miejscu wskazać, że w zachodniej literaturze przedmiotu (w tym zwłaszcza w literaturze amerykańskiej) problematyka negocjacji i mediacji jest podstawą koncepcji tzw. „negotiated rulemaking” odnoszonej właśnie do organizacji procesów decyzyjnych pozostających w obszarze kompetencji organów władzy wykonawczej i administracji publicznej. Ten zyskujący na znaczeniu w piśmiennictwie problem Habilitantka pozostawiła jednak świadomie poza zakresem swojej analizy.

Powyższa konstatacja ma wpływ na ocenę zgodności rozważań zawartych w pracy z postawionym celem badawczym, odzwierciedlonym w tytule monografii. Tytuł obiecuje rozważenie możliwości, zakresu i skutków zastosowania konstrukcji mediacji w stosowaniu prawa. Termin „stosowanie prawa”, właściwy dla kontynentalnej teorii prawa, obejmuje natomiast znaczeniowo zarówno sądowe, jak też administracyjne stosowanie prawa, zaś w pewnym ujęciu (o którym zresztą Habilitantka w monografii wspomina), nawet podejmowanie decyzji prawnych przez inne niż organy władzy publicznej podmioty prawa, o ile podmiotom tym przysługują odpowiednie kompetencje, zaś skutkami takich decyzji jest określenie praw lub obowiązków podmiotów prawa innych niż te, które takie decyzje podejmują. W mojej opinii zagadnienia objęte trzema pierwszymi rozdziałami dają zresztą wystarczającą podstawę teoretyczną dla podjęcia w kolejnych rozdziałach analizy zastosowania mediacji zarówno w sądowym, jak też administracyjnym stosowaniu prawa.

To szerokie rozumienie stosowania prawa nie zostało jednak przyjęte w monografii (co zaznaczono dopiero w rozdziale IV; wzmianka na s. 7 monografii ma jedynie ogólny charakter, bez odpowiedniej argumentacji oraz odniesienia do tytułu monografii), na rzecz ujęcia zawężonego do sądowego stosowania prawa. Powinno to znaleźć odpowiednie odzwierciedlenie w tytule monografii. Można przypuszczać, że istotnym powodem zawężenia treści monografii w porównaniu z jej tytułem było to, że Habilitantka dążyła (jak sama stwierdziła w autoreferacie) do scalenia dość rozdrobnionych w literaturze ujęć mediacji w poszczególnych dziedzinach i gałęziach regulacji prawnej (mediacji w sprawach nieletnich, rodzinnych, karnych, gospodarczych, pracy etc.) – a więc mediacji w sądowym stosowaniu prawa. W tej gałęziowej analizie prawnej regulacji instytucji mediacji dotychczasowy dorobek publikacyjny dr A. Kalisz jest pokaźny i został odpowiednio wykorzystany w monografii. Na marginesie: wbrew wskazanemu w autoreferacie dążeniu do wyjścia poza „sektorową” (gałęziową) analizę obecności mediacji w prawie obowiązującym, zamykając monografię rozdział V zawiera taką właśnie, „sektorową” analizę mediacji w wybranych gałęziach prawa polskiego oraz międzynarodowego prawa publicznego i prawa Unii Europejskiej.

Pozostawiając kwestię adekwatności między tytułem monografii oraz jej treścią należy ocenić zarówno przyjęte założenia, jak też cele i zadania badawcze pozytywnie. Autorka skoncentrowała swoją uwagę na tych osiągnięciach doktrynalnych współczesnej teorii prawa, jakie pozwalają na rozwiniętą charakterystykę pierwiastka dialogu (rozmowy) w prawie, w tym w jego stosowaniu. Uwzględniła przy tym swoistość kontynentalnej kultury prawnej, stwarzającej szczególne wymogi dla wprowadzania instytucji mediacji do prawa obowiązującego. W niezbędnym zakresie podjęła próbę wprowadzenia aparatu pojęciowego oraz też współczesnej teorii komunikacji społecznej dla wyjaśniania procesów stosowania prawa. Procesy te starała się przedstawić przy użyciu tzw. podejścia decyzyjnego, zaś analizę zagadnień dogmatycznoprawnych oparła na koncepcji wykładni tzw. walidacyjno-derywacyjnej. Uznając oba te podejścia metodologiczne za trafne należy jednak wskazać, że są to jedynie formy organizujące analizę materiału badawczego; wprowadzeniu podejścia decyzyjnego powinno więc towarzyszyć odpowiednie włączenie pojęć i założeń kluczowych dla preferowanej (jak się wydaje) przez Habilitantkę, szerszej koncepcji deliberatywnej organizacji życia społecznego, a w tym także komunikacji w procesach stosowania prawa.

Użyty aparat pojęciowy należy uznać za zasadniczo odpowiedni dla ukazania instytucji mediacji w szerszym, interdyscyplinarnym ujęciu porządku prawnego, aczkolwiek aparat ten w zdecydowanym stopniu został zbudowany z terminów proponowanych w reprezentatywnej literaturze przedmiotu, w związku z czym ma on nie w pełni spójny logicznie charakter, o czym będzie jeszcze mowa niżej. Na sformułowane zadania badawcze (s. 5 autoreferatu) monografia dostarcza odpowiedzi w ramach przyjętej, pięciorozdziałowej struktury. Trzy pierwsze rozdziały, stanowiące łącznie ponad połowę zawartości treściowej monografii, mają charakter wstępny lub stanowią ogólnoteoretyczną perspektywę dla właściwych rozważań, zawartych w rozdziałach IV i V

Kluczowe dla określenia zakresu pracy oraz części zadań badawczych ustalenia pojęciowe nie zostały skupione w jednym miejscu monografii. Można je odnaleźć we fragmentach rozdziałów I, II i III (co do takich pojęć, jak zwłaszcza dialog, trialog, dyskurs, konflikt spór, alternatywne rozwiązywanie sporów vs. sądowe rozstrzygnięcie sporów, komunikacja w prawie mediacja, postępowanie mediacyjne). W mojej opinii przyjęte przez dr A. Kalisz stanowisko w kwestii znaczenia tych pojęć oraz wzajemnych związków między nimi, zasadniczo oparte na ustaleniach zawartych we wcześniejszych publikacjach, jest w dużej mierze stanowiskiem zgodnym z treścią przypisywaną poszczególnym pojęciom w reprezentatywnej, polskiej literaturze przedmiotu. Nb. należy w tym miejscu podkreślić znajomość rozległej literatury przedmiotu oraz umiejętność korzystania z niej, przy trafnym określaniu pozycji reprezentatywnych dla obecnego stanu tej literatury. Dążenie do odczytywania znaczeń przypisywanych poszczególnym pojęciom w reprezentatywnej literaturze przedmiotu jest z jednej strony niewątpliwą zaletą monografii, z drugiej zaś – źródłem pewnych niespójności relacji między tymi pojęciami, jakie nie tworzą w monografii zwartego i w pełni logicznie uporządkowanego aparatu pojęciowego. Zapropozowanie takiego aparatu wymagałoby poświęcenia dużo więcej miejsca samemu typowi analizy pojęciowej, jaką Habilitantka zamierza się posłużyć w monografii (a więc zdecydowanej rozbudowy metodologicznej części monografii), a następnie konsekwentnemu wprowadzaniu rodziny pojęć wywodzonych od pojęcia uznanego za pierwotne. Takim pojęciem zapewne nie byłoby pojęcie prawa (tu zresztą Habilitantka wycofuje się z bardziej rozbudowanej analizy poprzestając na stwierdzeniu, że punktem wyjścia dla dalszej analizy może być komunikacyjny wymiar prawa, dialogiczny charakter prawa etc.), o czym przekonuje wiele znaczących, współczesnych koncepcji ontologii

prawa. Zamiast własnego, konsekwentnego logicznie aparatu pojęciowego, Habilitantka przyjęła więc – jak się wydaje – założenie wystarczalności sprawozdawczego (a w części co najwyżej regulującego) charakteru proponowanych definicji na gruncie stanu terminologicznego istniejącego w tzw. reprezentatywnej literaturze przedmiotu. Element nowości ma forsowane w monografii pojęcie trialogu komunikacyjnego oraz trialogiczności postępowania mediacyjnego jako elementu szerszego postępowania sądowego.

Sformułowane w końcowej części monografii wnioski i hipotezy znajdują oparcie w materiale objętym monografią. Są to zresztą tezy od pewnego czasu już obecne w piśmiennictwie z zakresu teorii i filozofii prawa (w tym także w polskim piśmiennictwie teoretycznoprawnym). W pełni należy zgodzić się z tezą Habilitantki, że włączanie problematyki mediacji do prawoznawstwa i w szczególności do teorii prawa wymusza potrzebę interdyscyplinarnych badań nad zjawiskami prawnymi. Zaproponowane w monografii kierunki eksploracji dorobku innych nauk społecznych także są uzasadnione zakresem prowadzonej analizy. Nie budzi zastrzeżeń (przynajmniej moich) teza o komplementarności (a nie opozycyjności) decydowania poprzez mediację w stosunku do pozytywistycznie ujętego i legalistycznie rozumianego postępowania sądowego. W pełni akceptowalna, choć w samej monografii zdecydowanie zbyt skromnie potraktowana jest teza o demokracji deliberatywnej (a nie liberalnej, aby nie wglębiać się w spory dotyczące różnych odcieni i odmian demokracji liberalnej) jako takiej formie organizacyjnej społeczeństwa zorganizowanego w państwo, która stwarza dogodne warunki dla poszerzania zakresu zastosowania instytucji mediacji w procesach stosowania prawa (nie tylko zresztą w sądowym stosowaniu prawa). Zgadzam się także z sygnalizowaną w tym kontekście potrzebą włączenia pojęcia dialogu (i trialogu) oraz pojęć pokrewnych (jak kompromis, konsens, uzgodnienie, porozumienie itp.). Habilitantka idzie zresztą w tym względzie za ustawodawcą, któremu coraz częściej zdarza się włączanie tych pojęć do języka prawnego, co wymusza z kolei zainteresowanie doktryny prawnej analizą znaczeniową tych odpowiednich terminów języka prawnego. Brakuje też dotyczących przeobrażeń dotychczasowego, przeważającego w doktrynie pozytywistycznego modelu stosowania prawa w związku z koniecznością uwzględnienia dialogicznej (trialogicznej) komunikacji w procesach stosowania prawa – poza forsowaną tezą o możliwościach poszerzania procesów *sui generis* „wmontowywania” procedur mediacyjnych do poszczególnych typów sądowego stosowania prawa. Skromna jest też argumentacja na rzecz takiego zorganizowania komunikacji między podmiotami zainteresowanymi w rezultacie procesu stosowania prawa, aby zostały zagwarantowane wartości demokratycznego (w sensie deliberatywnym) ładu społecznego. Tezy i wnioski przedstawione przez Habilitantkę można jednak uznać za interesującą próbę umocnienia obecności problematyki mediacji we współczesnym prawoznawstwie. Jeśli dodamy do tego obszerny i wartościowy materiał (głównie doktrynalny, bowiem analiza obowiązującego stanu prawnego w polskim porządku prawnym oraz w porządku prawnym Unii Europejskiej ma charakter przykładowy i dopełniający wobec zasadniczych ustaleń pojęciowych czynionych w większości za odpowiednimi pozycjami literatury przedmiotu, w dużej mierze obcojęzycznej), poprawnie wykorzystany i udokumentowany, a także uwzględnimy sugestywny i lekki w odbiorze język monografii – ocena monografii jest pozytywna. Monografia spełnia wymogi osiągnięcia naukowego jako dzieła opublikowanego w całości po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, które może być traktowane jako podstawa postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych w dyscyplinie „Prawo”.

Ocena pozostałej części osiągnięć naukowo-badawczych dr Anny Kalisz

Ocena pozostałej części dorobku naukowego dr A. Kalisz została oparta na wnioskach z lektury dołączonej do wniosku dokumentacji, zawierającej kserokopie 42 pozycji (z łącznej liczby 70), opublikowanych po uzyskaniu przez Habilitantkę stopnia naukowego doktora nauk prawnych. W opublikowanym dorobku naukowym dr A. Kalisz można wyróżnić trzy główne oraz kilka pobocznych kierunków zainteresowań naukowo-badawczych. Do głównych wątków należy zaliczyć: wątek alternatywnego rozwiązywania sporów (ze szczególnym uwzględnieniem mediacji); wątek stosowania i wykładni prawa (ze szczególnym naciskiem na stosowanie i wykładnię prawa Unii Europejskiej); wątek praw człowieka oraz ich ochrony (w tym zwłaszcza europejskiego systemu praw człowieka). Do pobocznych wątków, z reguły wplecionych w trzy wspomniane wyżej zasadnicze nurty badawcze, można zaliczyć rozważania doktrynalne z zakresu współczesnej filozofii prawa oraz prace poświęcone problematyce klauzul generalnych w prawie krajowym oraz w prawie Unii Europejskiej. Incydentalny charakter ma, jak się wydaje, wątek prawa o szkolnictwie wyższym.

Badania nad zagadnieniami alternatywnego rozwiązywania sporów, zapoczątkowane jeszcze przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora, zaowocowały łącznie ponad 20 publikacjami, w tym 15 publikacjami w formie książkowej (we współautorstwie bądź jako części książek zbiorowego autorstwa) albo w formie artykułów naukowych. Spośród tych publikacji szczególne znaczenie przypisuję nowatorskiemu opracowaniu podręcznikowemu Habilitantki oraz A. Zienkiewicza, *Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu* (Wolters Kluwer, Warszawa 2009; drugie poprawione wydanie: Warszawa 2014). Mimo podręcznikowego charakteru oraz części zawierającej wyciąg z podstawowych źródeł prawa i dokumentów poświęconych mediacji, książka ta zawiera (w części pierwszej) przekonywający wywód pojęciowy porządkujący aparat terminologiczny badań nad mediacjami, wykorzystywany przez wielu badaczy problematyki mediacji we współczesnym polskim prawoznawstwie. Wartościowe oraz bez wątpienia odzwierciedlone w monografii zgłoszonej jako osiągnięcie naukowe są także pozostałe, artykułowe opracowania poświęcone mediacji. Dorobek poświęcony alternatywnemu rozwiązywaniu sporów (i zwłaszcza mediacji) stał się dla Habilitantki solidną podstawą dla wielowątkowego i syntetycznego dzieła poświęconego roli konstrukcji mediacji i procedur mediacyjnych we systemie wymiaru sprawiedliwości współczesnego państwa opartego na rozwiązaniach demokratycznych oraz na zasadzie rządów prawa.

Rozległe wątki stosowania i wykładni prawa Unii Europejskiej oraz europejskiego systemu praw człowieka są kolejnymi bardzo mocno zaznaczonymi nurtami badawczymi w dorobku Habilitantki, także zapoczątkowanymi jeszcze przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora. I tu dorobek dr A. Kalisz jest znaczny (łącznie niemal 40 pozycji), a równocześnie znaczący w środowisku polskiej teorii prawa. Za reprezentatywną dla tego nurtu uznaję część wspólnej (z L. Leszczyńskim oraz B. Liżewskim) książki pt. „Wykładnia w międzynarodowym prawie praw człowieka i prawie Unii Europejskiej. Model wykładni a odrębności”, wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2012. W części tej Habilitantka wykorzystwała ustalenia zawarte w innych, wcześniejszych publikacjach poświęconych porządkowi prawnemu Unii Europejskiej (w kontekście wykładni i stosowania prawa UE). Porównując tę publikację z wcześniejszymi pracami Habilitantki (artykułami, ale także opracowaniami książkowymi, jak zwłaszcza opublikowaną rozprawą doktorską pt. „Wykładnia i stosowanie prawa wspólnotowego”, Warszawa 2007) można sformułować wniosek o postępującym rozwoju

naukowym Habilitantki, zwłaszcza w odniesieniu do umiejętności tworzenia szerokiego, wielowątkowego kontekstu rozważanych problemów oraz krytycznego korzystania z literatury przedmiotu.

Drogę przebytą pomiędzy pierwszymi próbami monograficznymi a monografią zgłoszoną jako osiągnięcie naukowe można charakteryzować właśnie poprzez pryzmat dokonanego rozwoju naukowego Habilitantki. Zwłaszcza po lekturze wcześniejszych artykułów oraz prób monograficznych można odczuwać niedosyt dotyczący niewystarczającego opracowania metodologicznego dotyczącego dokonywanych przez dr A. Kalisz wyborów znaczeń przypisywanych kluczowym terminom takim jak „prawo”, „stosowanie prawa”, „spór”, „rozwiązywanie sporów”, jak również terminom pokrewnym. Takiego jednoznacznego stanowiska w kwestii charakteru i właściwości stosowanej analizy pojęciowej nie ma także, nb., w monografii wskazanej jako osiągnięcie naukowe. Wracając jednak do drugiego nurtu badawczego należy jednak zwrócić uwagę, że zarówno w pierwszej, wskazanej wyżej monografii, jak też w kolejnych artykułach i opracowaniach dr A. Kalisz okazała się konsekwentna w rozwijaniu przejętej z książek L. Leszczyńskiego koncepcji wykładni operatywnej; w późniejszych pracach coraz bardziej widoczne są także elementy oryginalnego podejścia badawczego rozwijanego w lubelskim środowisku teorii i filozofii prawa – analizy decyzyjnej. Ta istotna cecha metodologii stosowanej przez Habilitantkę osłabia nieco poczucie niedosytu wynikającego ze sprawozdawczego charakteru oraz intuicyjności ustaleń pojęciowych proponowanych w jej pracach.

W pracach tych także regułą jest łączenie wątków stosowania i wykładni prawa, a także praw człowieka z problematyką mediacji. Podkreślić należy również dążenie do ukazywania analizowanych zagadnień w szerszej, interdyscyplinarnej perspektywie. Habilitantka nie ma ani oporów, ani obaw związanych z wykorzystywaniem aparatu pojęciowego oraz konstrukcji właściwych dla innych nauk społecznych, w tym teorii komunikacji społecznej, teorii organizacji i zarządzania, socjologii czy psychologii społecznej. Dzięki temu wynikające z analizy wnioski, dotyczące ograniczeń i zalet mediacji w różnorodnych procesach decyzyjnych, mogą być interesujące nie tylko dla badaczy zainteresowanych mediacją oraz dla przedstawicieli teorii i filozofii prawa.

Jak już wcześniej zaznaczyłem, trzy wskazane wyżej wątki nie wyczerpują całości i różnorodności zainteresowań badawczych dr A. Kalisz. W dotychczasowym dorobku naukowym pojawiły się także inne wątki, co pozytywnie świadczy o żywości i rozległości zainteresowań intelektualnych Habilitantki. Pewne z nich wynikają z kontaktów naukowych oraz doświadczeń praktycznych, co sama Habilitantka przyznaje w autoreferacie. Inne są związane z potrzebami wynikającymi z prowadzonych zajęć dydaktycznych. Także w odniesieniu do tej części dorobku naukowego można zauważyć pozytywną tendencję do umieszczania analizowanych zagadnień w szerszym tle poznawczym.

Podsumowując: obok ocenionej wcześniej monografii poświęconej miejscu i roli mediacji w procesach stosowania prawa, także pozostała część dorobku naukowego dr A. Kalisz oceniam pozytywnie. Podstawą tej oceny jest zarówno liczba publikacji (bardzo pokaźna, zważywszy dziesięcioletni okres od uzyskania stopnia naukowego doktora nauk prawnych), jak też przede wszystkim ich jakość merytoryczna, przejawiająca się w umiejętności tworzenia szerokiego tła dla analizowanych zagadnień oraz wykazywania związków między zagadnieniami tradycyjnie umieszczanymi w prawoznawstwie a aparatem pojęciowym oraz

zagadnieniami przejmowanymi z innych nauk społecznych. Niekiedy, zwłaszcza we wcześniejszych publikacjach Habilitantki, swoistym „kosztem” takiego szerokiego, wieloaspektowego ujęcia było pobieżne przedstawianie pewnej części analizowanych zagadnień, bez pogłębionego szkicu metodologiczno-teoretycznego kluczowych pojęć i odnoszących się do nich zjawisk społeczno-prawnych.

Działalność dydaktyczna i organizatorska dr Anny Kalisz

Na podstawie danych zawartych w autoreferacie, jak też obserwacji aktywności organizatorskiej i dydaktycznej w okresie pracy Habilitantki na Wydziale Prawa i Administracji UMCS mogę stwierdzić, że prowadziła ona i prowadzi zajęcia dydaktyczne na kierunkach „Prawo” oraz „Administracja”. Są to zarówno wykłady, jak też ćwiczenia, konwersatoria i seminaria z zakresu teorii i filozofii prawa, praw człowieka oraz negocjacji i mediacji. Prowadząc seminaria dyplomowe wypromowała łącznie ponad 100 prac magisterskich i licencjackich. Od 2011 r. jest opiekunem Koła Naukowego Studentów Prawa Wyższej Szkoły „Humanitas” w Sosnowcu. Prowadziła zajęcia na studiach podyplomowych z zakresu mediacji. Od 2014 r. pełni funkcję mediatora-specjalisty w Ośrodku Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przystępstwem w ramach projektu afiliowanego przy Ministerstwie Sprawiedliwości.

W każdym z dotychczasowych miejsc pracy Habilitantka dała się poznać jako zdolny organizator badań naukowych, a także dydaktyk potrafiący pracować ze studentami na każdym z poziomów edukacji prawniczej i administracyjnej, włącznie ze studiami podyplomowymi oraz Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury, a także aplikacją radcowską. Pozytywnie należy ocenić także działalność dr A. Kalisz jako profesora wizytującego zarówno w polskich, jak też zagranicznych uczelniach i placówkach naukowych. Wśród licznych funkcji pełnionych przez Habilitantkę w ramach jej działalności naukowo-badawczej i dydaktycznej należy również wskazać pełnienie funkcji opiekuna naukowego w ramach studenckiego ruchu naukowego, a także opiekuna praktyk studenckich na kierunku „Prawo”.

Biorąc pod uwagę tematykę, jakiej dr A. Kalisz poświęciła jedną trzecią swojego dorobku naukowego, a także monografię przedstawioną jako osiągnięcie naukowe dla potrzeb postępowania habilitacyjnego, w ocenie dorobku i działalności Habilitantki należy uwzględnić jej praktyczne przygotowanie i doświadczenie jako mediatora w sprawach cywilnych i karnych wpisanego na listy mediatorów przy sądach okręgowych w Katowicach, Gliwicach i Bielsku-Białej.

Podsumowując: rozmiar i jakość działalności dydaktycznej dr A. Kalisz, pozostającej w dziedzinie nauk prawnych i w dyscyplinie „Prawo”, pozwala na stwierdzenie, że Habilitantka już obecnie posiada znaczne doświadczenie oraz osiągnięcia i jest bardzo dobrze przygotowana do pełnienia roli samodzielnego nauczyciela akademickiego. Aktywność organizatorska Habilitantki także zasługuje na bardzo wysoką ocenę, zwłaszcza w odniesieniu do umiejętności organizowania zespołowych badań naukowych oraz umiejętności pracy w zespole badawczym.

Konkluzja

Całość dorobku naukowego wypracowanego po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych, a także działalności dydaktycznej oraz organizacyjnej dr Anny Kalisz oceniam bardzo pozytywnie. Pozytywna ocena dotyczy także monografii „Mediacja jako forma dialogu w stosowaniu prawa”, która – z punktu widzenia jej merytorycznej zawartości oraz większości postawionej w niej tezy – jest w dużej mierze połączoną w całościowe opracowanie próbą zebrania najistotniejszych wątków analizowanych we wcześniejszych publikacjach Habilitantki. Jest to więc swoiste podsumowanie wcześniejszych osiągnięć naukowych, pozostające w nurcie dotychczasowych jej prac badawczych. Biorąc jednak pod uwagę stan polskiego piśmiennictwa naukowego z zakresu prawoznawstwa (w tym zwłaszcza teorii prawa, teoretycznoprawnych aspektów alternatywnego rozwiązywania sporów, a także prób wdrożenia dorobku teorii komunikacji społecznej oraz niektórych innych nauk społecznych do prawoznawstwa) – są podstawy do uznania monografii za pozycję oryginalną, zawierającą rozbudowaną propozycję badawczą dotyczącą roli mediacji w sądowym stosowaniu prawa. Oceniam wysoko także aktywność konferencyjną Habilitantki oraz jej umiejętności pracy naukowo-badawczej w ramach zespołów badawczych. Istotną, bardzo pozytywną cechą warsztatu naukowego dr A. Kalisz są jej umiejętności formułowania generalizacji historycznych o wysokim poziomie ogólności, choć niekiedy są to generalizacje poparte szczupłym materiałem badawczym, a przez to w pewnej mierze intuicyjne. Wnioski zawarte w monografii, a także w wielu wcześniejszych publikacjach dr A. Kalisz są w wysokim stopniu syntetyczne i mogą być traktowane jako wymagające weryfikacji hipotezy w dalszych badaniach nad problematyką roli mediacji w porządku prawnym. Wyróżniającą cechą stawianych przez Habilitantkę hipotez badawczych jest także to, że traktuje ona mediację jako swoistą formę dialogu w procesie stosowania prawa, która może być traktowana jako nieodłączna forma organizacji sądowego stosowania prawa w ramach współczesnych porządków prawnych. Charakterystyczną cechą tych porządków jest bowiem traktowanie prawa jako „rozmowy”, „dialogu”, „łączności komunikacyjnej” między różnorodnymi podmiotami porządków prawnych.

Biorąc pod uwagę sformułowaną wyżej ocenę dorobku naukowego jako dorobku mieszczącego się w dziedzinie nauk prawnych i w dyscyplinie „Prawo”, a także działalności dydaktycznej i aktywności organizacyjnej dr Anny Kalisz stwierdzam, że dorobek ten spełnia przesłanki ustawowe określone w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, co w konsekwencji uzasadnia nadanie dr Annie Kalisz stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych w dyscyplinie „Prawo”.

Andrzej Wyrzycki